

Egy "harmadikutas" kísérlet: a "peronizmus"
első korszakáról
/1943--1955/

BALOGH GABRIELLA III. éves történelem--angol,
DÁRDAI ÁGNES III. éves történelem--német,
FISCHER FERENC III. éves történelem,
FRICSKA ANNA III. éves magyar--történelem,
HAJDÓK IBOLYA III. éves angol--pedagógia
szakos hallgató

Az argentin vezető politikai körök pártállása az 1930-as és a 40-es években végső soron két alapvető tradicionális kategóriába sorolható, aszerint, hogy az amerikai, illetve az angol tőkével álltak-e kapcsolatban. A fasiszta országok fellépése révén a hagyományos politikai körök mellett egy harmadik csoportosulást is megfigyelhetünk, melyre a náci Németországtól való nagy függés jellemző.

1943. január 30-án fejeződött be a világtörténelem legnagyobb bekerítő hadművelete, a sztálingrádi csata, amely fordulópontot jelentett a II. világháború menetében, és sok vonatkozásban meghatározta az elkövetkező fejleményeket. Értékelve a katonai, politikai eseményeket az argentin politikai vezető körök véleménye két fő irányt adott meg:

1/ Az első irányzat úgy fogta fel az eseményeket, hogy a sztálingrádi csata csak egy átmeneti, kiegyenlíthető veresége Németországnak, amit majd nagy német győzelmek követnek, s egy "új rendet" hoznak majd a világon. Ez az irányzat az olasz és a német fasiszták gondolatait vette át, de előrenyomulása csak viszonylag rövid ideig tartott /1943 júniustól--1944 februárig/. Ezen áramlat túlsúlya csak addig maradhatott fenn, míg bizonyos kétségek, remények voltak a német fegyverek győzelmét illetően. Amilyen mértékben azonban nyilvánvalóvá vált a szövetségesek győzelme, úgy erősödött a második politikai vonal, amely ellentétben volt ezzel a fasiszta tendenciával.

2/ A második irányzat angolszász tendenciájú volt, tehát a hagyományos angol--amerikai partnerekhez kapcsolódott. Figyelembe vették a tényleges helyzetet, az angolszászok álláspont-

ját, s a háború közeli befejezésére, de méginkább az azt követő bel- és külpolitikai eseményekre gondoltak. Ez az orientáció azonban maga is tartalmazott ellentmondásokat, összefüggésben az angol--amerikai rivalizálással.

Az argentin társadalmi és politikai élet még a II. világháború alatt három alternatívát vetett fel a jövőt illetően:

a/ fasiszta,

b/ demokratikus /angol, illetve amerikai hegemonia alatt/,

c/ nemzeti--burzsoá.

Dolgozatunk következő részében a három alternatíva részletes kifejtésével próbáljuk megvilágítani, hogy miért éppen a harmadik vonal -- a tulajdonképpeni "peronizmus" -- győzött és jelentette Argentina politikai jövőjét, annak ellenére, hogy első pillantásra, amint azt dolgozatunk első részében kifejtettük, az angol--amerikai irányzat látszott inkább reálisabbnak.

Argentínában először a fasisztoid irányvonal realizálódott, a belső és a nemzetközi erőviszonyoknak megfelelően. Az angol--amerikai rivalizálás, amely szintén nyomon követhető a II. világháború alatt, de főként után, maga is olyan következményekkel járt, amely kihatását tekintve végső soron elősegítette a fasiszta tendencia erősödését. Angliának nem volt lehetősége arra, hogy közvetlen jelenlétével csökkentse az amerikaiak térhódítását Argentínában. Így egy fasiszta jellegű verzió erősödése, s esetleges hatalomra kerülése Anglia latin--amerikai érdekeit szolgálta volna, hiszen a fasiszta irányzat egyik fő jellemzője az amerikaellenesség volt. Az argentin vezető körök angol és német párti része között az amerikaellenesség bizonyos "szövetséget", "együttműködést" hozott létre. Anglia tehát, ha konkrét segítséget nem is nyújtott, de passzív magatartásával elősegítette az amerikaellenes fasiszta tendencia hatalomra kerülését. 1943 szeptemberében az Ezredesek Csoportja, melyben ekkor Peron már vezető szerepet játszott elűzte a Castillo-kormányt, s hatalomra juttatták a fasiszta beállítottságú Ramirest. Azonban már 1944 elején a "Tiszti Egyesülés" puccsal eltávolította a Ramires-kormányt, és egy "Forradalmi Bizottságot" hoztak létre Peron vezetésével. Míg a legtöbb latin--amerikai állam 1942--1943 folyamán megszakította diplomáciai kapcsolatait a fasiszta államokkal és hadi állapotba

lépett velük, addig Argentína csak a néptömegek és szövetségeinek nyomására szakított meg minden összeköttetést Hématországgal 1945-ben. Amikor Peron 1946-ban megszerzi az elnökséget már elfordul a kezdeti fasiszta tendenciától. Így tehát a világpolitika alakulása, az általános belpolitikai helyzet, illetve a néptömegek antifasiszta, demokratikus beállítottsága szükségszerűen elvetette ezt a fasisztoid irányvonalat. Ezzel a "peronizmus" kezdeti, kiforratlan, fasiszta jellegű szakasza le is zárult.

Számba jött a második variáció is, tehát egy amerikai, illetve angol érdekeltségű továbbfejlődési lehetőség is. A tárgyalott időszakban azonban ez a lehetőség nem vált valóra a következő okok miatt:

1/ Anglia, mint a legrégibb tőkebefektető a fasiszta alternatíva lekerülése után gyakorlatilag nem jühetett számításba. Sem a háború alatt, sem annak befejezése után nem rendelkezett olyan lehetőségekkel, hogy nagyhatalmi törekvéseit megvalósítsa Argentínában, mivel

a/ a háború alatt hadviselő fél volt, s igen nagy veszteségeket szenvedett;

b/ a háború után saját nemzetgazdaságának regenerálásával volt elfoglalva. Anglia is a Marshall-szegélyre volt utalva, s egyáltalán nem volt olyan helyzetben, hogy tőkét tudjon exportálni;

c/ a háború előtt, de főleg alatt egyóbként is meggyengült helyzete Argentínában, ugyanis az első világháborúhoz hasonlóan a tengeralattjáró háború most is elzárta Latin--Amerikától. Így érthető, hogy 1938-ban Latin--Amerika importjának 33,9 százalékát, 1940-ban 52,9 százalékát, 1941-ben pedig már 62,1 százalékát az Egyesült Államok adta. Így tehát ismét bekövetkezett az a folyamat, amelyet az I. világháborúban is megfigyelhettünk.

Az angol hegemonia, tekintettel a fennálló erőviszonyokra, mint önálló út, tehát nem valósulhatott meg, de Anglia tevékenysége, állásfoglalása befolyásolta a többi alternatíva alakulását.

2/ Az Egyesült Államok gazdasági térhódítása Argentínában a háború alatt tehát igen nagy volt, de ezt mégsem tudta ki-

használni, hiszen

a/ erői először a Csendes-óceánon, majd az európai frontokon voltak lekötve a II. világháború alatt;

b/ a fasiszták hatalomra kerülése Argentínában egyértelműen az amerikaellenes politika folytatását jelentette, ugyanakkor az angolok a szinfalak mögött az amerikaellenes erőket segítették, mivel ekkor képtelenek voltak közvetlenül is beavatkozni Argentina politikai életébe. Az angolok törekvése, hogy a latin--amerikai országok a háborúban semlegesek maradjanak, eredményes volt, mert Argentina a háború alatt mindvégig semleges maradt, ugyanakkor az USA fokozódó befektetéseit kihasználva igyekezett Argentínát, hasonlóan a többi dél-amerikai országhoz, a háborúba bevonni. Ha ezek a köztársaságok belépnek a háborúba, az nemcsak az USA-tól való függés erősödését jelentette volna, hanem ezzel párhuzamosan az angol befolyás csökkenését is az adott térségben. Angliának, tekintettel általános helyzetére, elég volt az, hogy ha Argentina semleges marad a háborúban. Ilyen körülmények között az amerikai befolyás a német--angol ellenállás miatt nem érvényesülhetett annyira;

c/ a háborúból az Egyesült Államok, bár mint a legerősebb hatalom került ki a Szovjetunió mellett, ezt a 40-es évek második felében Latin--Amerikában nem tudta azonnal kihasználni. Erőit gazdasági, politikai téren Nyugat-Európa kötötte le. Gondolunk itt egyrészt a Marshall-segélyre, melynek révén az európai kapitalista országokat akarta szandálni.

Közvetlenül a II. világháború befejezése után, tehát ez a második un. demokratikus alternativa még nem valósulhatott meg. Legreálisabb útnak a nacionalista maradt, amelynek gazdasági, társadalmi, politikai feltételei adva voltak. Ha ezekhez a feltételekhez még hozzávesszük azt, hogy az angol, amerikai, német erők egymással ellentétes törekvései, összeütközései Argentínában ezzel az eredménnyel jártak, hogy ezek az erők bizonyos fokig polarizálták, semlegesítették egymást, akkor így érthetővé válik, hogy az ország nagyobb mozgási lehetősége, valamint a kedvező belső feltételek lehetővé tették a harmadik alternativa realizálását.

Melyek voltak azok a tényezők, amelyek a "harmadik út" gazdasági alapjait megteremtették?

A fő okot a II. világháború alatt kialakult amerikai--
--latin--amerikai kapcsolatban láttuk. Az Egyesült Államok a japán hódítás miatt ugyanis elvesztette a Csendes-óceáni piacait, s így azokat a stratégiai nyersanyagokat is, amelyeket eddig innen kapott, szükségszerűen Latin--Amerikából kellett beszereznie. Így pl. Latin--Amerikából vásárolta az USA a réz 85 százalékát, a vanádium 75 százalékát, az ón 56 százalékát, a wolfram 49 százalékát, a nyersgumi 49 százalékát, a kvarckristály 100 százalékát, a parafa 100 százalékát, a cserzőanyagok 90 százalékát. Latin--Amerikának az USA-val való kereskedelmi kapcsolatai tehát még inkább megerősödtek. Pearl Harbour után bizonyos visszaesés következett be a kereskedelemben, mert a háború nagy igényeket támasztott az USA hajóparkjával szemben, de később ismét emelkedés figyelhető meg. Az Egyesült Államok a háborús nyersanyagokra összesen 4 milliárd 378 millió dollárt költött az egész világon, amelynek több mint fele, 2 milliárd 360 millió dollár Latin--Amerikára jutott. A háború alatt a dél-amerikai országokban általában, s így Argentínában is, az USA jóvoltából hatalmas deviza- és aranytartalékok halmozódtak fel. Argentína aranykészlete pl. 1946-ban 1,2 milliárd dollár volt. A másik tényező az, hogy az USA ekkor kevesebbet tud exportálni, kevesebb tőkét tud befektetni, hiszen ezekre az erőkre saját magának is szüksége van, mivel hadviselő fél. Az amerikai expanzió csökkenése és a hazai tőke lehetőségeinek növekedése tette lehetővé, hogy Latin--Amerikában jelentős iparfejlődés menjen végbe. Ez az iparosítás bizonyos fokig import-helyettesítő iparosítás, ami már a gazdasági világválság után Argentínában megfigyelhető volt. A háború alatt egész Latin--Amerikában az import átmeneti szűküléséről beszélhetünk, mivel a korábbi exportáló partnerek háborús lekötöttségük miatt nem, illetve csak kevesebbet tudtak szállítani, így ezeket a termékeket az importáló országoknak kellett előállítani. 1938--1947 között a latin--amerikai gyáripár termelése a háború előtti termeléshez képest nőtt. Argentínában az iparvállalatok száma 1939--1948 között 54 000-ről 82 000-re emel-

kedett, az ipari munkásoké az adott időszakban 688 000-ről 1 000 000-ra. Az argentin gazdasági élet a tárgyalt időszakban szerkezeti átalakulást mutat, ahol a mezőgazdaság és az állattenyésztés együttes aránya a nemzeti össztermék vonatkozásában csökken: 1935-ben 47,7 %-ról 1954-re pedig 34,3 %-ra. Az ipar termelésének aránya azonban az 1935-ös egynegyedről 1954-ben egyharmadára nőtt. Az ipar össztermelése 1935--1950 között megkétszereződött, s így Argentína a kontinens legiparosítottabb országa lett.

Az iparnak ez a gyors felfutása, tehát a prosperitás, a háború alatti és utáni kedvező, speciális, de csak korlátozott ideig tartó körülményekre, lehetőségekre vezethető vissza. Az ideiglenesen ható gazdasági tényezők természetesen nem lehettek szilárd alapjai a gazdasági élet hosszútávú emelkedésének, s egy esetleges dekonjunktura azonnal megintatja a gazdasági alapokat, s az arra közben rátelepült felépítményt. Lényegében a "peronizmus" esetében is ezt a folyamatot tudjuk nyomon követni.

Az előbbiekben tehát az ipar óriási felfutását láthattuk. A gazdasági élet változásainak azonban igen fontos társadalmi következményei is voltak az uralkodó osztályt illetően. Az argentin nemzeti--ipari burzsoázia nagy mértékben megerősödött. Száz évvel azelőtt az argentin gazdagok csaknem kizárólagosan marha- és juhtenyésztők voltak. 1941-ben egy tanulmány a legmagasabb argentin jövedelmekről már a következőket állapíthatta meg: "A száz legnagyobb adófizető közül 10 volt estanciero /földbirtokos/, 4 gabonabizományos, 35 pedig gyártulajdonos, ipari vállalkozó. Az adófizetők listáján az első két helyet textilgyárosok foglalták el, a harmadik pedig egy fémipari vállalat tulajdonosa volt."

Ez az ipari burzsoázia megerősödött helyzetéből adódóan mindenképpen nacionalista, és bizonyos fokig antiimperialista érdekeltségű volt. Ezt az alábbi jelenségek mutatják:

a/ Függetlenségre való törekvés. Argentína igyekezett a semlegesség illúzióját keltetni, "harmadik utasnak" feltüntetni magát, noha valójában nagyon is imperialista jellegű politikát követett. Peron egyik nyilatkozata is ezt támasztja alá:

"Ebben a két áramlatra, a keletire és nyugatira osztott világban mi nyíltan és határozottan a nyugati mellé állunk, nincs meg a jogunk, hogy válasszunk."

b/ Mégis a gazdasági függetlenségre való törekvés nyilvánul meg az 1947-ben beindított nagyszabású "ötéves-tervben" is, amely bizonyos vonatkozásban hasonlít a New Deal-re. Argentína gazdasági megerősödése oly nagy volt, hogy a külföldi tőke befolyását visszavásárlások révén igyekezett csökkenteni. A vasutakat, a telefonhálózatot, a szállítási vállalatokat visszaszerzik, sőt még kölcsönt is tudnak nyújtani nemcsak gyengén fejlett latin--amerikai országoknak, hanem Franciaországnak, Olaszországnak, Spanyolorzágnak is.

c/ Az argentin nemzeti burzsoázia hegemon szerepre törekedett Latin--Amerikában. Peron egyik kijelentése hiven tükrözi ezt: "Végül egész Dél-Amerika ellenőrzésünk alá fog kerülni. Először szövetséget alakítunk. Bolivia és Paraguay máris a miénk, Chilét is bevonjuk érdekkörünkbe. Uruguay nem okoz gondot, mert gazdaságilag ránk van utalva. Azután ez az öt egyesült ország... könnyen magához rántja Braziliát. Ha Brazília behódol, miénk az egész kontinens."

d/ A nemzetközi politikában igyekezett Argentína önállóan fellépni, ezt mutatja többek között, hogy kereskedelmi- és pénzügyi egyezményt írt alá a Szovjetunióval, illetve 1952-ben a moszkvai nemzetközi tanácson képviselteti magát.

e/ A "peronizmus" nacionalista jellegét támasztja alá az a tény is, hogy Peron a burzsoázia érdekeit figyelembe véve, az idegen tőkék ellentétét igyekezett ügyesen kihasználni. Az angol--amerikai párharc igen régi volt, s Anglia meggyengülése után is fennmaradt. Ez nyilvánul meg például akkor is, ha Churchill fultoni beszédét és Truman--elv néhány pontját szembeállítjuk, amelyek az USA és Anglia háború utáni politikáját határozták meg. Az argentin vezető körök inkább Angliára próbáltak támaszkodni. Az angolok ugyanis igyekeztek Argentínára támaszkodni, s ellenpólust képviselni az erősebb amerikai törekvésekkel szemben. A nacionalista út szempontjából kedvezőbbnek tűnt inkább Angliára támaszkodni, ami meg is történt. Az angol munkáspárt hatása 1945-től egy-

re inkább érezhető volt, s a "peronizmus" sokat vett át az angol szociálpolitikából, sőt 1945 decemberében az argentin Labour-párt is megalakult, amely később a 46-os választásokon nagy szerepet játszott.

Láttuk tehát, hogy Argentina harmadik alternatívája a gazdasági élet virágzására épült. A kedvező gazdasági tényezők mellett a külpolitikai helyzet, a nagyobb mozgási lehetőség, az imperialista hatalmak átmeneti lekötöttsége, ugyanakkor a gazdasági változások nyomán bekövetkezett társadalmi változások, amelyek az uralkodó osztályok érdekeit is fenyegették, nemcsak lehetővé, hanem bizonyos fokig szükségsszerűvé is tették a nacionalista--burzsoá alternatíva megvalósítását.

